

A

A

a (lat.), „de”, „din”, prepoziție cu ajutorul căreia s-au format numeroase adagii (**v.**), expresii, sintagme, maxime, reguli, concepte care exprimă sintetic principii, instituții și reguli cu largi aplicații în diferite domenii juridice, cum sunt: *a contrario*, „dimpotrivă”, „prin opoziție”; *a domino*, „din partea unui proprietar”; *a fortiori*, „cu atât mai puternic”, „de la cel mai tare (către cel mai slab)”; *a non domino*, „care nu emană de la proprietar”, „din partea unui neproprietar”; *a pari*, „de egalitate”; *a posteriori*, „din experiență”, „mai târziu”, „cel următor”; *a priori*, „înainte”, „anticipat”, „din ceea ce precedă”; *ab simili ad simile*, „o reglementare se aplică tuturor situațiilor similare”; *a suscepta tutela*, „cauza care apără tutela”; *a verbis legis non est recedendum*, „de la cuvintele legii nu se poate devia”; *a vulgo non a lege inventa*, „stabilit de practică, nu de lege” (**v.** și *ab*; *ad*; *adagiu*).

a accesa (dr. prop. int.), a) posibilitate de a pătrunde, de a ajunge într-un anume loc, de a face apel la date sau informații; b) intrare autorizată într-un fișier, într-o rețea, într-un program pentru calculator, într-o rețea de calculatoare, într-o bază de date, în scopul vizualizării de opere, informații, date și al utilizării acestora conform destinației și autorizării permise; c) a cere și a obține date sau informații stocate într-un mediu ori pe un suport care face informația accesibilă celui ce o accesează; opera de creație intelectuală poate fi accesată și prin punerea ei la dispoziția publicului, prin comunicare publică sau prin împrumut. Accesarea poate fi: cu titlu gratuit, în cazul în care împrumutul de opere este realizat prin bibliotecile instituțiilor de învățământ și prin bibliotecile publice cu acces gratuit și când accesul și reproducerea operei sunt permise în cadrul procedurilor judiciare, parlamentare, administrative (pentru citare), sau cu titlu oneros, principiul dreptului de autor fiind acela că utilizarea unei opere trebuie să aducă autorului remunerația corespunzătoare utilizării, gratuitatea fiind permisă în mod excepțional. Accesul este licit atunci când este autorizat de către titularul dreptului, în mod direct sau prin intermediul organismului de gestiune colectivă, ori când este permis de lege fără autorizarea autorului. În cazul operelor căzute în domeniul public, respectiv al operelor pentru care durata de protecție a expirat, utilizarea acestora este liberă. În cazul în care titularul dreptului folosește mijloace tehnice de protecție, dacă a autorizat accesul la operă, este obligat să pună la

dispoziția utilizatorului autorizat mijloacele necesare pentru accesul efectiv la operă, iar mijloacele tehnice folosite nu trebuie să împiedice utilizarea operei conform destinației acesteia și permisiunii acordate. Accesarea poate fi realizată direct sau indirect, individual sau în colectiv. Este directă în cazul contactului nemijlocit dintre utilizator și operă; este indirectă atunci când opera este accesată prin intermediul mijloacelor tehnice. Accesarea se poate realiza prin mijloace electronice cu fir sau fără fir, prin internet sau prin rețele/sisteme de calculatoare. Accesul este ilicit atunci când opera, informația, baza de date, rețeaua de calculatoare sunt accesate fără autorizarea autorului ori fără autorizarea legii, prin utilizarea de mijloace tehnice pirat, prin înlăturarea codurilor de acces ori a altor procedee de protecție, cum sunt: criptarea, codarea, bruierea etc.

a andosa (dr. com.), mențione pe versoul unui efect de comerț (**v.**) sau pe un înscris separat atașat acestuia, numit *allonge*, cuprinzând numele persoanei căreia i-a fost transmis titlul prin gir (**v.**). În consecință, această persoană este îndreptățită să încaseze contravaloarea sumei menționate pe fața înscrisului în care este incorporat titlul respectiv.

a doua utilizare nemedicală (dr. prop. int.), situație care are în vedere ipoteza în care unui produs pentru care s-a obținut un brevet de invenție în domeniul medical i se descoperă utilizări nemedicale. În acest caz, invenția revendicată cu privire la o **a d.u.n.** și la cele subsecvente îndeplinește condiția noutății și va fi brevetată atunci când și dacă invenția pentru care se solicită brevet are cel puțin o trăsătură tehnică esențială care o distinge de stadiul tehnicii (în stadiul tehnicii găsindu-se doar prima utilizare, dar aceasta este medicală). În ghidul de examinare al Oficiului European de Brevete (EPO/OEB), **a d.u.n.** este definită ca reprezentând revendicarea referitoare la utilizarea unui compus cunoscut în medicină în legătură cu un scop precizat (nemedical) bazat pe un efect tehnic (**a d.u.n.**). Aceasta trebuie interpretată ca incluzând prin acest efect tehnic o caracteristică tehnică de ordin funcțional. O astfel de revendicare (**a d.u.n.**) îndeplinește condiția noutății dacă menționata revendicare caracteristică nu era conținută în stadiul tehnicii, respectiv nu a fost accesibilă anterior publicului.

a fortiori (lat.), „cu atât mai mult”, argument folosit în interpretarea logică a legii care face ca aplicarea unei norme juridice stabilite de legiuitor pentru o anumită situație să se extindă și la o altă situație, nereglementată expres de o normă. Extinderea este fondată pe ideea că rațiunile avute în vedere la adoptarea normei vizate se întrunesc în mod evident în cazul neprevăzut într-o normă. Are două forme simetrice: a) *a maiori ad minus* („de la mai mult la mai puțin”), care exprimă argumentul logic potrivit căruia, dacă se poate mai mult, implicit se poate și mai puțin; de exemplu, dacă uzucapiunea este posibilă pentru dobândirea dreptului de proprietate (care implică toate cele trei prerogative: *usus, fructus și abusus*), cu atât mai mult prin uzucapiune poate fi dobândit și un dezmembrământ al acestui drept (care nu comportă decât unul sau unele dintre prerogativele dreptului de proprietate); b) în temeiul aceluiași argument, în caz contrar, forma este *a minori ad maius* („de la mai puțin la mai mult”). Astfel, spre exemplu, dacă este adevărat că fapta de vătămare corporală trebuie pedepsită, cu atât mai mult trebuie pedepsită fapta de omor (v. și *argumentum a fortiori ratione*).

à **l'amiabile** (fr., „prin bună înțelegere”), expresie care se folosește în sensul soluționării diferendelor și convenirii de soluții prin negocieri și înțelegere.

a non domino (lat.), „de la neproprietar”, „din partea unui neproprietar”, „care nu emană de la proprietar”, expresie folosită în materia transferului proprietății asupra bunului altuia. De la regula că înstrăinarea bunului o face doar proprietarul acestuia, potrivit principiului *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*, există și rațiuni speciale care dictează soluția validării actelor juridice încheiate de un neproprietar. În dreptul românesc, vânzarea bunului altuia este o operație juridică îngăduită de lege, astfel că, dacă la data încheierii contractului bunul vândut se află în proprietatea unui terț, contractul este valabil, iar vânzătorul este obligat să asigure transmiterea dreptului de proprietate de la titularul său către cumpărător. Soluția este impusă, în primul rând, de un principiu de interpretare în drept (*actus interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat*), potrivit căruia orice contract trebuie interpretat în sensul producerii de efecte juridice, și nu în sens contrar. De aceea, legea prezumă că, ori de câte ori vânzătorul înstrăinează un bun al altuia, acesta și-a asumat implicit obligația de a-l procura mai întâi de la proprietarul său, pentru ca apoi să-l transmită cumpărătorului. Validarea unor asemenea situații juridice atipice mai este susținută și de imperativul protejării bunei-credințe a dobânditorului, cel care, împărțâșind credința comună și invincibilă că posesorul bunului este proprietarul acestuia, a crezut, în mod eronat, în aparența dreptului celui care i l-a transmis.

a pari (lat.), „la fel”, raționament în baza căruia o regulă sau un principiu de drept, valabile în cazul unei situații juridice, vor fi aplicabile și altor situații similare, potrivit principiului similarității (egalității) de rațiune (v. și *a contrario; a fortiori; eadem solutio, ubi eadem ratio*).

a posteriori (lat.), „rezultat din cele ce s-au petrecut/s-a perceput senzitiv”. 1. (dr. civ.), judecată care are suport empiric, bazată pe experiența faptelor petrecute anterior. 2. (dr. const.), (despre controlul de constituționalitate) procedură prin care Curtea Constituțională se pronunță asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, respectiv asupra excepțiilor de neconstituționalitate privind legile și ordonanțele Guvernului, care sunt ridicate în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial; excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată și direct de Avocatul Poporului, ulterior intrării în vigoare a actelor normative avute în vedere. Spre deosebire de controlul *a priori* (v.), normele juridice/actele normative care fac obiectul controlului de constituționalitate **a p.** sunt publicate în Monitorul Oficial al României și sunt în vigoare, adică produc efecte juridice. Potrivit Constituției, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale își încetează efectele juridice la expirarea termenului de 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale în Monitorul Oficial dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord dispozițiile neconstituționale cu prevederile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept.

a priori (lat.), „înainte de experiență”, 1. (dr. civ.), a) „percepție spontană anterioară experienței senzitive”; b) despre o judecată care se impune de la început, independent de experiență, opusă celei care se bazează pe fapte anterioare. 2. (dr. const.), (despre controlul de constituționalitate) procedură prin care Curtea Constituțională se pronunță asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea acestora, la sesizarea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere ale Parlamentului, a Guvernului, a Înaltei Curți de Casație și Justiție, a Avocatului Poporului, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, precum și din oficiu. În cazurile de neconstituționalitate a legilor, Parlamentul este obligat să reexamineze dispozițiile respective pentru punerea lor de acord cu decizia Curții Constituționale. Tot în cadrul controlului **a p.**, Curtea Constituțională se pronunță asupra constituționalității tratatelor sau altor acorduri internaționale, la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere ale Parlamentului, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori.

a quo (lat.), „din care”, „de la care”, locuțiune latină folosită pentru a se desemna momentul de la care începe să curgă un termen sau de la care produce efecte un act juridic. Când este vorba de un termen exprimat în zile, locuțiunea folosită este *dies a quo*, prin care este marcată ziua inițială a termenului, în timp ce o altă locuțiune, *dies ad quem*, desemnează ziua finală a acestuia.

ab (lat.), „de la”, prepoziție latină cu ajutorul căreia s-au format numeroase adagii care exprimă sintetic principii, instituții și reguli cu largi aplicații în diferite domenii juridice, cum sunt: *ab absurdo sensu*, „absurd”, „fără sens”; *ab abusu ad usum non valet consequentia*, „de la abuz la uz, consecința este fără valoare”; *ab antiquo*, „din vechime”, „de demult”; *ab hoc et ab hac*, „de ici și de colo”, „a vorbi anapoda”, „a spune vrute și nevrute”, „a sări de la o idee la alta”; *ab initio*, „de la început”; *ab intestat*, „moștenire legală”; *ab irato*, „la mânie”; *ab maiori ad minus*, „de la mai mult la mai puțin”; *qui potest plus, potest minus*, „cine poate mai mult poate și mai puțin”; *a minori ad maius*, „de la mai puțin la mai mult”; *ab origine*, „de la origine”; *ab ovo*, „de la începutul începutului” (v. și *a*; *ad*; *adagiu*).

ab abusu ad usum (lat.), expresie care indică încercarea – se subînțelege, incorectă și inacceptabilă – a transformării unui abuz în regulă de comportament prin utilizarea sa repetată. Se întemeiază pe o simetrie lingvistică, prezentă și în limba română – abuz/uz. De exemplu, în zona managerială, practicarea de către lideri a unor atitudini abuzive (ținerea subalternilor peste programul de lucru, indiferent de volumul sarcinilor; trimiterea unor subalterni pentru mici servicii casnice; folosirea porecelor ș.a.) se poate transforma, în mod nedorit, în realități permanente, pe baza repetabilității acestora. În plan juridic general, abuzul constituie o atitudine de exces care subminează legalitatea, dar maxima antică vizează nu doar nivelul juridic, ci și nivelul moral. Astfel, o maximă analogă, dar mai explicită, utilizată frecvent în argumentația juridică, spune că „*abusus non tollit usum*”, adică „abuzul nu are valoarea unei uzanțe”, respectiv a unei practici care a dobândit valoarea de normă legală supletivă. Afirmția distinge între două manifestări de voință repetate, dintre care capătă calitatea regulii de drept numai aceea având ca obiect o atitudine rezonabilă, compatibilă atât cu ansamblul dispozițiilor legale în contextul cărora se exprimă, cât și cu morala publică. De asemenea, adagiul afirmă că încălcarea repetată a unei reguli de conduită (*abusus*) nu conduce la stingera sau caducitatea celeilalte reguli (*usus*), care rămâne în uz (de ex.: utilizarea abuzivă a unui bun nu face caducă regula utilizării corecte/corespunzătoare a acestuia sau nu stinge obligația utilizării sale corecte) (v. și *uz*; *uzanță*; *cutumă*).

ab hoc et ab hac (lat.), „de ici și de colo”, locuțiune întemeiată pe o similitudine (*hoc*; *hac*) sau pe o identitate lingvistică (*ab*), ușor de reținut și de aplicat în diferite contexte. A primit de-a lungul anilor o diversitate de traduceri și de interpretări: ex., „a vorbi anapoda”; „a spune vrute și nevrute”; „a vorbi pe drept și pe nedrept”; „a vorbi la întâmplare”, „fără discernământ” etc. Sensul comun al expresiei originale și al traducerilor sale este acela de enunț sau raționament dezorganizat, confuz ori fără sens. Procedeele menționate nu a rămas la nivelul abstract, ci s-a extins în practica cotidiană, inclusiv în zona dreptului; astfel, sunt frecvente situațiile în care se eludează esența și claritatea unui răspuns, prin apelul în plan gramatical la condiționalul optativ, fără a avea o argumentare/explicare minimală, dar concludentă. Astfel, la întrebarea: „Fapta comisă de X este una care se înscrie în legalitate?”, cineva răspunde: „Acea faptă ar trebui să fie considerată ca legală.” În limbajul colocvial românesc, locuțiunea se regăsește, cu anumite nuanțe, în expresii de genul: „bate câmpii”; „l-a luat gura pe dinainte”; „habar n-are ce zice”; „vorbește de unul singur”; „vorbește ca să se afle în treabă” ș.a. Vorbirea rapidă, excesivă sau/și incoerentă, care, din nefericire, se manifestă uneori și în perimetrul tribunalelor, a primit denumiri mai directe, de uz popular (pălăvrăgeală, flecăreală, trâncăneală, sporovăială, vorbărie) sau mai sofisticate (logoree, limbuție, lovcacitate). Titu Maiorescu, în eseu intitulat „Beția de cuvinte”, scria următoarele: „Există însă un fel de beție deosebită între toate prin mijlocul cel extraordinar al producerii ei, care se arată a fi privilegiul exclusiv al omului, în ciuda celorlalte animale: este beția de cuvinte. Cuvântul, ca și alte mijloace de beție, e până la un grad oarecare, un stimulent al inteligenței. Consumat însă în cantități prea mari și mai ales preparat astfel încât să se prea eterizeze și să-și piardă cu totul cuprinsul intuitiv al realității, el devine un mijloc puternic pentru amețirea inteligenței.” În eseu publicat sub titlul „Oratori, retori și limbuți”, Titu Maiorescu susține că toate cele trei tipuri au darul vorbirii, dar deosebirea dintre ele sunt esențiale: oratorul vorbește pentru a spune ceva, afirmând sau combătând o idee, convingând un auditoriu; retorul vorbește pentru a se auzi vorbind, marcat de îngâmfarea erudiției sau încântat de sonoritatea propriilor cuvinte, mai ales atunci când ideile sale sunt puține sau lipsesc cu desăvârșire; limbutul vorbește pentru a vorbi, amestecându-se, și el, în vorbă oriunde și oricum.

ab initio (lat.), „de la început”, locuțiune folosită pentru a ilustra că analiza sau evaluarea unei teze se realizează cu referire la o perioadă scursă chiar de la începutul acesteia. Astfel, întrucât nulitatea actelor juridice civile operează *ex tunc*, adică pentru trecut, înseamnă că actul este desființat **a.i.**, adică din momentul nașterii sale.

ab intestat (lat.), „fără testament” (dr. civ.), a) expresie care numește moștenirea legală, deferită succesorilor în temeiul legii, fie pentru că nu există testament, fie pentru că acesta, deși există, este ineficace ori nu conține legate, ci doar alte acte juridice, sau, deși conține legate, acestea nu epuizează întreaga masă succesorală. În consecință, expresia a.i. desemnează moștenirea care se atribuie, chiar și în prezența unui testament, cel puțin în parte, după regulile devoluțiunii legale; provine din dreptul roman, unde regula era reprezentată de moștenirea testamentară; în lipsa testamentului, succesiunea se derula după obiceiul juridic sau, odată cu reglementarea succesiunii legale, prin Legea celor XII Table (v.); b) succesor care dobândește în temeiul legii moștenirea lăsată de defunct.

ab irato (lat.), „la mânie”. 1. (dr. civ.) expresie menită să caracterizeze actul juridic încheiat sub imperiul unor sentimente de furie injustă sau chiar de nebunie temporară (*ira furor brevis est* – „furia este o nebunie temporară”) ale dispunătorului. Se presupune că asemenea acte juridice nu ar fi fost încheiate dacă autorul lor nu s-ar fi aflat sub presiunea tulburării generate de starea de mânie împotriva virtualului beneficiar legal al bunurilor înstrăinate. În dreptul roman, această sintagmă desemna acțiunea prin care persoanele dezmoștenite erau îndreptățite să atace testamentul făcut sub imperiul mâniei (*testamentum ab irato conditum*). În vechiul drept francez, testamentul sau donația prin care autorul lor dezmoștenește pe propriul fiu erau anulabile. Astăzi, nu există o asemenea reglementare specială, astfel că anularea acestor acte juridice poate fi făcută doar dacă starea de surescitare sub imperiul căreia au fost făcute constituie un caz special de nedemnitare judiciară pentru ingratitude, ca urmare a căreia succesibilul este înlăturat de la moștenire, sau de revocare a donației pentru ingratitude. 2. (dr. pen.), expresie care desemnează modalitatea sub forma căreia se acționează cu ocazia comiterii unei fapte penale.

ab simili ad simile (lat.), „de la o asemănare la altă asemănare”, argument folosit la interpretarea dreptului, potrivit căruia o soluție pronunțată într-o anumită situație juridică este adoptată în toate celelalte situații similare. Aplicarea acestui principiu presupune folosirea comparației, prin mijlocirea căreia se pot evidenția similitudinile. Dacă un caz anume nu are o soluție directă în norma juridică, dar face parte dintr-o categorie de cazuri pentru care există soluții legale, deducem rațional că acel caz are rezolvare în norma existentă, care i se aplică prin analogie (v. și *analogia legii*; *analogia dreptului*; *argumentum a simili ratione*).

ab urbe condita (lat.), „de la întemeierea Romei”, expresie de referință folosită de romani pentru determinarea anilor scurși de la întemeierea Romei. Se folosește și

în prezent. Anul în care Romulus a tras prima brazdă, marcând nașterea Romei, este controversat.

abandon (dr. civ.), renunțare neechivocă, necondiționată și dezinteresată la un bun, la un drept sau la o activitate, precum și părăsirea sau lăsarea unei persoane fără susținere, încălcându-se astfel o obligație preexistentă.

abandon al bunurilor (dr. civ.), mod de stingere a dreptului de proprietate asupra unor bunuri mobile care operează din momentul părăsirii acestora; ca efect, bunurile părăsite (*res derelictae*) devin bunuri ale nimănui (*res nullius*). Bunurile abandonate devin proprietatea persoanelor fizice care le-au însușit sau a comunităților locale care le-au preluat, prin colectarea de către serviciile de salubritate ori de societățile comerciale specializate cărora le-au fost cedate asemenea atribuții, cu începere de la data intrării acestora în posesia lor. Bunurile pierdute nu sunt considerate a fi abandonate.

abandon al mărcii (dr. prop. int.), situație care se manifestă prin încetarea fabricării produselor sau a prestării serviciilor pentru care marca a fost înregistrată ori prin neutilizarea mărcii pentru produsele și serviciile pentru care a fost înregistrată pe o perioadă suficient de lungă pentru a se putea concluziona că este irevocabilă. În cazul abandonului mărcii, cei interesați de semnul abandonat pot cere instanței de judecată decăderea titularului din dreptul la marcă. Abandonul mărcii are semnificația părăsirii dreptului asupra obiectului protejat (marcă, desen, model, invenție, model de utilitate, topografie de produs semiconductor, secret de serviciu). În dreptul românesc actual nu se reglementează instituția abandonului ca modalitate de pierdere a dreptului asupra mărcii, dar aceasta este subînțeleasă. Când abandonul mărcii este expres, acesta îmbracă forma renunțării, instituție reglementată de lege.

abandon al vehiculelor (dr. civ.), renunțarea la exercitarea drepturilor asupra unui vehicul de către proprietarul sau deținătorul legal al acestuia, dedusă din lăsarea vehiculului în nefolosință pe o anumită perioadă de timp minimă stabilită prin lege, într-un spațiu aparținând statului sau unităților administrativ-teritoriale (fie el public sau privat) și într-o stare care îl face impropriu circulației pe drumurile publice; vehiculele abandonate trec în proprietatea celor care le colectează (v. și *abandon al bunurilor*).

abandon de familie (dr. pen.), infracțiune ce constă în: a) săvârșirea de către persoana care are obligația legală de întreținere, față de cel îndreptățit la întreținere, a uneia dintre următoarele fapte: – părăsirea, alungarea sau lăsarea fără ajutor, prin expunerea la suferințe fizice sau morale; – neîndeplinirea, cu rea-credință, a obligației de întreținere prevăzute de lege; – neplata, cu rea-credință, pe o anumită perioadă minimă de timp prevăzută de lege (în prezent

3 luni), a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească; b) neexecutarea, cu rea-credință, de către cel condamnat a prestațiilor periodice stabilite prin hotărâre judecătorească, în favoarea persoanelor îndreptățite la întreținere din partea victimei. Atât persoana care are obligația legală de întreținere, cât și persoana îndrituită la întreținere sunt condiționate de o anumită conduită. Obligația de întreținere există numai între persoanele prevăzute de lege, dacă sunt întrunite condițiile cerute de C. civ., clasificându-se în: – obligație unilaterală (de ex.: părintele este obligat la pensia de întreținere stabilită printr-o hotărâre judecătorească rămasă definitivă; făptuitorul, obligat la plata pensiei de întreținere stabilite prin hotărâre judecătorească, deși capabil de muncă, refuză cu intenție să presteze o activitate eficientă pentru a dobândi venituri din care să achite obligația de întreținere); – obligație bilaterală (de ex.: obligația părintelui față de copii, obligația între soți). În ipoteza în care inculpatul respectă obligațiile stabilite, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, poate beneficia de amânarea aplicării pedepsei ori suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, chiar dacă nu sunt îndeplinite condițiile legale pentru acestea. Infrațiunea se săvârșește cu intenție directă sau indirectă. Dacă omisiunea nu este săvârșită cu rea-credință, nu va exista infrațiune. Nu este realizat conținutul infracțiunii de **a. de f.** în situația în care neplata pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească este urmarea stării de arestare (în altă cauză) a celui obligat la întreținere ori acesta este student, calitate care exclude condiția impusă ca neplata să fie urmarea relei-credințe. De asemenea, nu există rea-credință atunci când cel obligat la plata pensiei de întreținere, deși nu a plătit-o, a locuit în perioada respectivă împreună cu mama copilului și cu acesta, îngrijindu-se de minor și furnizându-i cele necesare traiului. Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

abandon familial (dr. fam.), neîndeplinirea de către un membru al familiei a uneia/unora dintre îndatoririle/obligațiile personale sau patrimoniale prevăzute de lege în raporturile de familie. Obiectul **a.f.** îl poate constitui: lipsa sprijinului moral acordat celuilalt soț, separarea voluntară de acesta, încălcarea îndatoririlor prevăzute în exercitarea autorității părintești și a îndatoririlor specifice acesteia, neglijarea voluntară sau involuntară a copilului, neplata unei pensii alimentare sau a unei cote contributive, neparticiparea la cheltuielile căsătoriei stabilite în profitul copiilor (indiferent dacă sunt minori sau majori) a soțului, a fostului soț sau a celorlalte persoane prevăzute de lege a avea dreptul la întreținere. Există **a.f.** prelungit, fie în cazul neîndeplinirii îndatoririlor personale de către un soț (obligația de a acorda sprijin moral celuilalt soț, precum și obligația de a locui împreună), fie în cazul neîndeplinirii

obligațiilor privind acordarea de sprijin material reciproc sau în cazul neparticipării la cheltuielile căsătoriei. Aceste cazuri pot constitui circumstanțe/motive de divorț, atunci când raporturile dintre soți sunt grav vătămate, iar continuarea căsătoriei nu mai este posibilă. Separarea în fapt a soților pentru un timp mai mare decât timpul prevăzut de lege (în prezent 2 ani) poate constitui motiv distinct de divorț. Atunci când există motive întemeiate, ținând seama de interesul superior al copilului, **a.f.** poate antrena exercitarea autorității părintești de către un singur părinte, dacă, din orice motiv, celălalt părinte se află în neputința de a-și exprima voința. Dacă părintele, prin neglijență gravă în îndeplinirea obligațiilor părintești, pune în pericol viața, sănătatea sau dezvoltarea copilului, instanța de tutelă poate pronunța decăderea din exercițiul drepturilor părintești. Față de copilul lipsit temporar sau definitiv de ocrotirea părinților sau care, în vederea protejării intereselor sale, nu poate fi lăsat în grija acestora poate fi dispusă una dintre măsurile de protecție alternativă: instituirea tutelei, luarea unei măsuri de protecție specială, adopția etc. Legea privind protecția și promovarea drepturilor copilului dispune că orice persoană fizică/juridică, precum și copilul pot sesiza instituțiile cu atribuții în domeniu, pentru a se lua măsurile corespunzătoare de protecție împotriva oricăror forme de abandon sau neglijență. Legea definește neglijarea copilului ca fiind omisiunea, voluntară sau involuntară, a unei persoane care are responsabilitatea creșterii, îngrijirii sau educării copilului de a lua orice măsură pe care o presupune îndeplinirea acestei responsabilități, neglijență care poate îmbrăca mai multe forme, printre care și părăsirea copilului sau abandonul de familie (**v.**). Referitor la procedura deschiderii adopției, planul individualizat de protecție, astfel cum acesta este reglementat de Legea privind protecția și promovarea drepturilor copilului, are ca finalitate adopția internă și în cazul copilului abandonat/părăsit dacă: – după instituirea măsurii de protecție specială au trecut 6 luni și părinții/rudele copilului până la gradul al patrulea nu au putut fi găsite; – copilul a fost înregistrat din părinți necunoscuți. În acest caz, adopția, ca finalitate a planului individualizat de protecție, se stabilește în maximum 30 de zile de la eliberarea certificatului de naștere al acestuia. Copilul aflat în îngrijirea unei instituții de ocrotire socială sau medicală de stat, a unei instituții private de ocrotire ori încredințat unei persoane fizice, de care părinții s-au dezinteresat o perioadă de peste 6 luni, putea fi declarat abandonat, iar redobândirea drepturilor părintești putea fi dispusă de instanța de judecată, dacă încetaseră motivele care au condus la pronunțarea sa. Aceste dispoziții legale au fost abrogate în anul 2004.

abandonarea moștenirii (dr. civ.), predarea de către moștenitorul care a acceptat moștenirea sub beneficiu de

inventar (pasivul moștenirii este suportat doar în limita activului acesteia, așadar *intra vires hereditatis*) a tuturor bunurilor succesoriale creditorilor succesiunii și legatarilor, descărcându-se astfel de sarcina împovăraătoare a administrării patrimoniului succesoral și a lichidării pasivului moștenirii. Cel care abandonează moștenirea păstrează calitatea de moștenitor și, în consecință, pe cea de proprietar al bunurilor succesoriale, putând relua oricând posesia și administrarea acestora. Drept urmare, el este îndreptățit să culeagă eventualul activ succesoral, rămas după lichidarea moștenirii, și să ceară reducățiunea liberalităților excesive, făcute de către defunct în timpul vieții și care aduc atingere rezervei sale succesoriale. Legea nu reține nicio condiție de formă în ceea ce privește **a.m.** **A.m.** era reglementată de C. civ. român din anul 1864, în contextul acceptării moștenirii sub beneficiu de inventar. Aceasta prezintă importanță și în prezent, în considerarea principiilor care guvernează aplicarea legii civile în timp. Așadar, instituțiile **a.m.** și acceptării moștenirii sub beneficiu de inventar sunt încă de actualitate pentru moștenirile deschise anterior intrării în vigoare a actualului C. civ..

abandonarea navei (dr. trans.), operațiune care constă în părăsirea navei de către echipaj și/sau pasageri, decisă de comandant în situații de pericol grav, iminent, după consultarea cu ofițerii și, în măsura posibilului, cu armatorul și agentul încărcăturii. Decizia comandantului necesită motivare chiar și în cazuri de forță majoră: abordaj, eșuare, incendiu etc. În plus, comandantului îi revine și obligația de a organiza operațiunea de evacuare a documentelor și/sau a bunurilor ce pot fi salvate. Instrucțiunile pentru desfășurarea acestor operațiuni sunt înscrise în documentul numit „rolul de abandonare a navei”. Conform tradiției maritime, comandantul este cel care părăsește ultima navă.

abatere administrativă (dr. adm.), fapta de încălcare, cu vinovăție, a unor norme de drept administrativ sau a unor reguli de conduită profesională și civică; pot fi identificate două mari categorii de **a.a.**: contravenția (**v.**) și abaterea administrativ-disciplinară (**v.**).

abatere administrativ-disciplinară (dr. adm.), fapta de încălcare, cu vinovăție, de către titularul unei funcții sau demnități publice, a unei norme juridice de drept administrativ sau a unei reguli de conduită profesională sau civică; aceasta reprezintă temeiul obiectiv al uneia dintre formele de răspundere specifice dreptului administrativ, și anume răspunderea administrativ-disciplinară; regimul juridic al acestei forme de răspundere îl regăsim, în principal, pentru funcționarii publici, în Legea privind Statutul funcționarilor publici, republicată, cu modificările și completările ulterioare (**v.** și *abatere disciplinară*).

abatere de la rută (dr. trans.), schimbare intenționată și nejustificată în traseul inițial al navei. Schimbarea este intenționată dacă este produsă în mod deliberat, în temeiul unor factori obiectivi (de exemplu, tractarea navei). Traseul inițial este cuprins între portul de plecare și portul de destinație și trebuie să fie evidențiat în conținutul conosamentului. De asemenea, **a. de la r.** a fost extinsă la alte situații specifice, precum reducerea vitezei navei în parcurgerea traseului stabilit inițial sau întârzierile nejustificate determinate de staționarea în porturi pe o perioadă de timp mai mare decât cea prevăzută inițial. Din prevederile Convenția Națiunilor Unite privind Transportul de Mărfuri pe Mare, Hamburg, 1978 (Regulile de la Hamburg) (**v.**) se desprinde ideea conform căreia, în lipsă de stipulație contrară, în contractul de transport al mărfurilor pe mare există o obligație implicită asumată de căraș, potrivit căreia nu va exista o **a. de la r.** din partea acestuia, fără o justificare legală. Abaterea justificată (legală) este prevăzută în Convenția Internațională pentru Unificarea unor Reguli în Materie de Conosamente, Bruxelles, 1924 (Regulile de la Haga, 1924) (**v.**). Definiția abaterii justificate este dificilă, fiind un aspect care ține de aprecierea instanțelor de judecată/tribunalelor arbitrale. În aprecierea caracterului justificat al abaterii, instanțele de judecată/tribunalele arbitrale vor avea în vedere împrejurările în care s-a produs abaterea. Au fost reținute ca abateri justificate: îmbolnăvirea unui membru al echipajului cu necesitate de intervenție medicală imediată și calificată, defecarea componentelor tehnice ale navei, salvarea proprietății sau a vieții, evitarea pericolului. Nimic nu împiedică inserarea, în conținutul contractului de navlosire sau în conținutul conosamentului, a unei clauze care să permită **a. de la r.**, clauză cunoscută sub numele de clauza **a. de la r.** (a devierii) (**v.**). Aceasta din urmă oferă proprietarului navei libertatea de a parcurge porturi adiționale (respectiv porturi neprevăzute în traseul inițial). Clauza devierii este definită în Contractul de Navlosire Uniformizat în termeni generali: libertatea navei de a se abate de la rută se reflectă în posibilitatea de: a se opri în orice port/porturi pentru îndeplinirea oricăror scopuri, a naviga fără piloți, a remorca sau a asista alte nave în orice situație s-ar afla acestea; a devia în scopul de a salva viața și/sau proprietatea. În jurisprudență, clauza devierii a fost interpretată restrictiv. În cauza *Glynn vs. Margetson*, proprietarul navei a deviat de la traseul stabilit inițial (ruta Malaga-Liverpool), oprindu-se într-un port situat pe Coasta de Est a Spaniei. Această oprire neplanificată a prejudiciat încărcătura de portocale. În speța dată, instanța a interpretat clauza devierii în sensul în care trebuie respectate abaterile menționate *expressis verbis* în conosament. În consecință, devierea nespecificată în conosament va fi apreciată ca abatere nejustificată. În cauza *Leduc vs. Ward*, traseul inițial

al navei era delimitat de portul de origine (Fiume) și portul de destinație (Dunkirk). În conținutul conosamentului era înscrisă clauza devierii astfel: „nava are libertatea de a se opri în orice port”. Nava nu s-a îndreptat către portul de destinație (Dunkirk), ci s-a îndreptat către Glasgow și s-a pierdut în furtună lângă insula Ailsa Craig. În speță, Curtea a reținut că abaterea nu este justificată, nefiind o aplicare a clauzei devierii. Împrejurarea furtunii nu a fost reținută ca „un act al voinței divine” („Act of God”) (v.), pentru ca devierea produsă în cauză să fie apreciată ca abatere justificată. Motivele de abatere justificată pot fi invocate cu condiția ca nava să fi fost în bună stare de navigabilitate (v.), atât la începutul voiajului, cât și în fiecare etapă a acestuia.

abatere disciplinară (dr. muncii), faptă în legătură cu munca, constând într-o acțiune sau inacțiune săvârșită de către un angajat prin care acesta încâlca normele legale, prevederile regulamentului intern, ale contractului colectiv de muncă (v.) aplicabil sau ale contractului individual de muncă (v.), ordinele și dispozițiile legale ale conducătorilor ierarhici, precum și normele de comportament. Pentru ca fapta angajatului să poată fi considerată a.d., este necesar să se întrunească următoarele elemente: – obiectul a.d., constând în atingerea, lezarea valorilor sociale, în speță a relațiilor de muncă, a ordinii interioare și a disciplinei la locul de muncă; – latura obiectivă a a.d. (fapta ilicită), care să constea în nerespectarea normelor legale, a prevederilor regulamentului intern, a contractului colectiv de muncă aplicabil sau a contractului individual de muncă, a ordinelor și dispozițiilor legale ale conducătorilor ierarhici; – legătura causală între faptă și rezultatul ei; – latura subiectivă (vinovăția) în forma intenției (v.) directe și indirecte sau a culpei (v.), sub forma neglijenței ori a imprudenței. În materie disciplinară, fapta ilicită prejudiciabilă nu trebuie să producă un rezultat material, pericolul creat fiind suficient pentru ca răspunderea să fie antrenată. Subiectul a.d. este unul calificat, și anume angajatul, definit ca atare de normele legale, adică o persoană fizică, parte a unui contract individual de muncă, încheiat cu angajatorul, persoană juridică (v.), persoană fizică autorizată (v.) sau alte persoane fizice îndrituite de lege. Întrunirea elementelor constitutive ale a.d. declanșează răspunderea disciplinară (v.).

abatere judiciară (dr. proc. pen.), încălcarea, nerespectarea, neîndeplinirea anumitor obligații procesuale sau îndeplinirea acestora de către participanții la procesul penal fără respectarea condițiilor prevăzute de lege, ceea ce poate dăuna bunei desfășurări a procedurii judiciare, poate stânjeni aflarea adevărului și realizarea scopului procesului penal și poate conduce la aplicarea de către organele de urmărire penală, de către judecătorul de drepturi și

libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată a unei amenzi (v.) judiciare. A.j. conduce la aplicarea unei sancțiuni procesuale specifice, prin care autorul a.j. va fi obligat să plătească o sumă de bani statului. A.j. se constată și se sancționează numai de către organul judiciar în fața căruia a avut loc, chiar dacă la momentul respectiv sunt prezenți și alți agenți investiți cu exercițiul autorității de stat, care pot dispune sancționarea contravențională. A.j. sunt reglementate exhaustiv în dispozițiile C. proc. pen. și se săvârșesc prin: a) neîndeplinirea în mod nejustificat sau îndeplinirea greșită ori cu întârziere a lucrărilor de citare sau de comunicare a actelor procedurale, de transmitere a dosarelor, precum și a oricăror altor lucrări, dacă prin aceasta s-au provocat întârzieri în desfășurarea procesului penal; b) neîndeplinirea ori îndeplinirea greșită a îndatoririlor de înmânare a citațiilor sau a celorlalte acte procedurale, precum și neexecutarea mandatelor de aducere; c) lipsa nejustificată a martorului, precum și a persoanei vătămate, a părții civile sau a părții responsabile civilmente, chemate să dea declarații, sau părăsirea fără permisiune ori fără un motiv întemeiat a locului în care urmează a fi audiate; d) lipsa nejustificată a avocatului ales sau desemnat din oficiu, fără a asigura substituirea, în condițiile legii, sau refuzul nejustificat al acestuia de a asigura apărarea, în condițiile în care s-a permis exercitarea deplină a tuturor drepturilor procesuale; e) împiedicarea în orice mod a exercitării, în legătură cu procesul, a atribuțiilor ce revin organelor judiciare, personalului auxiliar de specialitate al instanțelor judecătorești și al parchetelor, experților desemnați de organul judiciar în condițiile legii, agenților procedurali, precum și altor salariați ai instanțelor și parchetelor; f) lipsa nejustificată a expertului sau interpretului legal citat; g) tergiversarea de către expert sau interpret a îndeplinirii însărcinărilor primite; h) neîndeplinirea de către orice persoană a obligației de prezentare, la cererea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată, a obiectelor sau înscrisurilor cerute de acestea, precum și neîndeplinirea aceleiași obligații de către reprezentantul legal al persoanei juridice sau de cel însărcinat cu aducerea la îndeplinire a acestei obligații; i) nerespectarea obligației de păstrare a obiectelor identificate de organele de urmărire penală de către persoana căreia i-au fost încredințate; j) neluarea, de către reprezentantul legal al persoanei juridice în cadrul căreia urmează a se efectua o expertiză, a măsurilor necesare pentru efectuarea acesteia sau pentru efectuarea ei la timp, precum și împiedicarea de către orice persoană a efectuării expertizei în condițiile legii; k) nerespectarea de către părți, avocații acestora, martori, experți, interpreți sau orice alte persoane a măsurilor luate de către președintele completului de judecată în vederea asigurării ordinii și solemnității ședinței sau a interdicției dispuse de

instanță de publicare și difuzare, pe durata judecării, prin mijloace scrise sau audiovizuale, de texte, desene, fotografii sau imagini de natură a dezvălui identitatea persoanei vătămate, a părții civile, a părții responsabile civilmente sau a martorilor; l) nerespectarea de către avocații părților a măsurilor luate de către președintele completului de judecată în vederea asigurării ordinii și solemnității ședinței, cu excepția situațiilor când aceștia susțin cereri, excepții, concluzii pe fondul cauzei, precum și atunci când procedează la audierea părților, martorilor, experților; m) manifestările ireverențioase ale părților, martorilor, experților, interpreților sau ale oricăror alte persoane față de judecător sau procuror; n) nerespectarea de către suspect sau inculpat a obligației de a încunoștința în scris, în termenul prevăzut de lege, organele judiciare despre schimbarea locuinței pe parcursul procesului penal; o) neîndeplinirea de către martor a obligației de a încunoștința organele judiciare, în termenul prevăzut de lege, despre schimbarea locuinței pe parcursul procesului penal; p) neîndeplinirea în mod nejustificat de către organul de cercetare penală a dispozițiilor scrise ale procurorului, în termenul stabilit de acesta; q) abuzul de drept constând în exercitarea cu rea-credință a drepturilor procesuale și procedurale de către părți, reprezentanți legali ai acestora ori consilierii juridici; r) neîndeplinirea de către furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului a obligațiilor de a colabora cu organele de urmărire penală și de a păstra secretul operațiunii efectuate; s) neîndeplinirea de către instituțiile de credit sau entitățile financiare care efectuează tranzacțiile financiare a obligației de a preda înscrisurile sau informațiile la care se face referire în mandatul depus de judecător sau în autorizația emisă de procuror; ș) neîndeplinirea de către unitățile poștale sau de transport și de către alte persoane fizice sau juridice care efectuează activități de transport sau transfer de informații a obligației de a reține și preda procurorului scrisorile, trimerile poștale sau obiectele la care se face referire în mandatul depus de judecător sau în autorizația emisă de procuror; t) neîndeplinirea, de către furnizorii de servicii sau de către persoana în posesia căreia sunt sau care are sub control lista apelurilor telefonice efectuate sau primite de la un anumit post telefonic, a obligației de a colabora cu organele de urmărire penală. Aplicarea amenzii judiciare nu înlătură răspunderea penală, în cazul în care fapta constituie infracțiune. Neîndeplinirea unor sarcini procesuale care constituie **a.j.** poate atrage și o altă consecință procesuală, cum ar fi aducerea cu mandat a martorului, expertului, interpretului. Aplicarea amenzii judiciare nu este incompatibilă cu aplicarea și a unor sancțiuni de natură disciplinară, în situația în care **a.j.** constituie în același timp și o încălcare a regulilor de deontologie profesională.

abdicatione tutelae (dr. roman), renunțarea la tutelă a tutorelui care se făcea vinovat de manopere frauduloase în administrarea bunurilor pupilului.

aberratio ictus (lat.), „devierea actului” (dr. pen.), expresie folosită pentru a denumi una dintre cauzele care generează infracțiunea deviată. Se are în vedere ipoteza în care, din cauza unei mânuiri greșite a mijloacelor de comitere a infracțiunii, s-a deviat acțiunea către alt obiect, obținându-se un rezultat diferit de cel urmărit. Autorul acestui comportament va răspunde penal pentru infracțiunea comisă, latura subiectivă fiind identică cu cea de la care s-a deviat. De exemplu, făptuitorul îndreaptă arma spre o persoană, dar, din eroare, o descarcă asupra altei persoane. De regulă, răspunderea penală nu este influențată de o asemenea circumstanță.

abilitare 1. (dr. const.), modalitate prin care Guvernul primește împuternicirea de a adopta acte normative cu putere de lege: ordonanțe și ordonanțe de urgență. **A.** operează *ex lege*, fără necesitatea unei delegări speciale a prerogativelor legislative în cazul ordonanțelor de urgență, în timp ce în cazul ordonanțelor simple este necesară o autorizare expresă din partea legiuitorului principal, Parlamentul. Toate ordonanțele se adoptă *ad referendum*, respectiv sub condiția rezolutorie a aprobării lor ulterioare de către Parlament și în limitele acelei aprobări. Ordonanțele de urgență pot fi emise de către Guvern în situații extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată. Ordonanțele de urgență pot fi emise în domeniul legilor ordinare, precum și, printr-o interpretare extensivă a Constituției, bazată pe regula *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus* („unde legea nu distinge, nici noi nu trebuie să distingem”), în domeniul legilor organice, dar nu pot fi adoptate în domeniul legilor constituționale, nu pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale, drepturile electorale și nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică. Ordonanțele simple se emit de Guvern în baza unei legi speciale de **a.** adoptate de Parlament, având natura unei delegări legislative. Legea de **a.** este supusă regulilor de procedură stabilite pentru o lege ordinară. Legea de **a.** stabilește, în mod obligatoriu, domeniile și data până la care se pot emite ordonanțe simple. În lege nu pot fi cuprinse domenii care fac obiectul legilor organice. În cazul în care legea de **a.** prevede, ordonanțele simple se supun aprobării Parlamentului până la împlinirea termenului de **a.** Ordonanțele sunt aprobate de Parlament în conformitate cu regulile prevăzute pentru adoptarea unei legi ordinare. Cu ocazia dezbaterii, Parlamentul poate modifica sau completa ordonanța sau o poate respinge. **2.** (dr. int. publ.) act prin care o autoritate publică învestește o persoană sau o instituție să exercite atribuțiile sale, cu respectarea condițiilor de fond și de formă determinate.

abilitat (dr. adm.), aptitudinea unui subiect de drept administrativ de a exercita anumite prerogative de autoritate publică. Puterile **a.** izvorăsc din acte normative care stabilesc împuternicirea și conținutul acesteia, având în vedere resursele materiale, financiare, umane și juridice pe care persoana **a.** le are la dispoziție. Astfel, Guvernul, în conformitate cu prevederile constituționale, trebuie să aibă aptitudinea ca, potrivit programului de guvernare, acceptat de Parlament, să asigure realizarea politicii interne și externe a țării și să exercite conducerea generală a administrației publice; Guvernul, printr-o lege de abilitare, poate primi împuternicirea de a-și folosi aptitudinea de a adopta ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.

abitație (habitație) (dr. civ.), drept real, dezmembrământ al dreptului de proprietate, care conferă titularului său atributul folosinței asupra unei locuințe pentru satisfacerea nevoilor de locuit ale titularului și ale membrilor săi de familie. Potrivit legii, soțului supraviețuitor care nu are o locuință proprie îi este recunoscut un drept de **a.** asupra casei în care a locuit, dacă aceasta face parte din bunurile succesoriale, iar defunctul nu a dispus altfel; în acest caz, **a.** este un drept temporar, care durează până la ieșirea din indiviziune, dar cel puțin un an de la data deschiderii succesiunii. Soțul supraviețuitor pierde dreptul de **a.** dacă se recăsătorește pe perioada termenului de un an. Dreptul de **a.** al soțului supraviețuitor este un drept strict personal, fiindu-i recunoscut în considerarea calității sale de fost soț al defunctului; este inalienabil și insesizabil, neputând fi urmărit de creditorii acestuia. Acest drept trebuie exercitat doar pentru nevoile proprii de locuit ale soțului supraviețuitor, putând fi restrâns la cererea comoștenitorilor, dacă locuința nu-i este necesară în întregime. Potrivit C. civ., titularul dreptului de **a.** are dreptul de a locui în locuința nudului proprietar împreună cu soțul și copiii, chiar dacă nu a fost căsătorit sau nu avea copii la data la care s-a constituit **a.**, precum și cu părinții ori alte persoane aflate în întreținere. Dreptul de **a.** izvorăște din contract sau din alte acte juridice reglementate prin lege. Bunul care face obiectul **a.** nu poate fi închiriat.

abjurare (dr. adm.), renunțare (renegare) în public, uneori sub jurământ, la o credință religioasă, la o doctrină, la o opinie, la o practică; acest cuvânt, ale cărui rădăcini se pierd în timp, este, din punct de vedere legal, în prezent desuet; societatea democratică este fundamentată pe principii, între care libertatea conștiinței, definită ca libertatea gândirii, opiniilor și credințelor religioase, ocupă un loc primordial; în consecință, acțiunea de a renega public o credință religioasă, o doctrină sau o practică nu mai poate fi reglementată ca o procedură juridică; în interiorul cultelor o astfel de acțiune poate fi, eventual, întâlnită, cu condiția ca în exercitarea ei să nu se încalce drepturile fundamentale ale omului, așa cum sunt ele reglementate în

legislația națională și internațională; în temeiul libertății de conștiință, nu i se poate interzice nimănui a nega, a tăgădui, a se lepăda, a renega, a renunța în mod public la religia sa ori a renunța în mod public la o opinie sau a abandona o practică, dar esențial în înțelegerea conceptului este faptul că nimeni nu poate fi obligat de vreun subiect de drept public ori privat să săvârșească un astfel de fapt.

ablegat (lat.), „trimis”, „curier”, însărcinat de Sfântul Scaun cu probleme ecleziastice; delegat apostolic, reprezentant al Vaticanului în cadrul ierarhiei bisericești, și nu în raporturile cu guvernele; nu are un statut diplomatic.

abolire (dr. int. publ.), ștergere, anulare, dispariție; suprimare, abrogare a unei legi; desființare a unei instituții ori autorități a cărei existență este astfel pusă în afara legii sau care este interzisă de lege și, din această cauză, încetează să mai existe ori să mai funcționeze. **A.** reprezintă mai mult decât o interdicere, deoarece aceasta presupune dispariția a înseși temeliei de drept a capacității juridice de a săvârși anumite acte – o distrugere totală și definitivă a acesteia. Termenul se folosește pentru a pune în evidență că dispariția instituției sau a practicii este totală și definitivă. În istorie sunt cunoscute **a.** monarhiei, **a.** sclaviei, **a.** pedepsei cu moartea (**v.**), **a.** torturii, **a.** traficului cu ființe umane, **a.** tratamentelor inumane, degradante ș.a.; pot fi abolite și unele uzanțe.

abolirea pedepsei cu moartea (dr. pen.), renunțarea la pedeapsa cu moartea ca sancțiune ce se putea aplica în cazuri excepționale, pentru fapte de o gravitate foarte mare, ca urmare a aprecierii că nicio faptă nu poate fi îndeajuns de gravă pentru a justifica luarea vieții unei persoane. Din punct de vedere istoric, pedeapsa cu moartea a fost aplicată de pe timpul dacilor, în Evul Mediu, și menținută în legislația Principatelor Române până la adoptarea C. pen. din anul 1864. C. pen. din timpul lui Alexandru Ioan Cuza a abolit pedeapsa cu moartea, aceasta fiind înlocuită cu munca silnică pe viață. Pedeapsa cu moartea a fost reintrodusă prin C. pen. din anul 1936 (C. pen. Carol al II-lea) și menținută și în C. pen. care a intrat în vigoare în anul 1969. După 7 ianuarie 1990, pedeapsa cu moartea a fost abolită și înlocuită cu detențiunea pe viață.

abolitio criminis (lat.), „desființarea crimei”, „dezincriminarea faptei” (dr. pen.), expresie uzitată pentru a desemna ipoteza conform căreia legea penală nouă dezincriminează o faptă penală anterior incriminată (de ex., seducția prevăzută de C. pen. anterior).

abolitionism, mișcare istorică de natură politico-juridică, având ca scop esențial eliberarea sclavilor și eliminarea comerțului transatlantic cu sclavi. Mișcarea s-a manifestat intens în statele Europei Occidentale și în cele două Americi, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Încă din

anul 1542, regele Spaniei, urmând precedentul creat de regele Suediei, promulgase o lege menită să înlăture sclavia colonială, deși acest demers legislativ nu s-a regăsit în marile state coloniale. De asemenea, la finele secolului al XVII-lea, Biserica Romano-Catolică a condamnat oficial comerțul cu sclavi. Totuși, etapele decisive și semnificative ale mișcării aboliționiste au loc în secolul al XVIII-lea și în secolul următor, în spațiul american (SUA, Canada) și în cel vest-european (Franța, Marea Britanie ș.a.). Astfel, ulterior constituirii Statelor Unite ale Americii, componentele statale din Nordul Federației, începând cu Pennsylvania în anul 1780, au stabilit, de-a lungul câtorva decenii de la momentul istoric al adoptării Declarației de Independență (4 iulie 1776), măsuri legislative de maximă însemnătate cu privire la abolirea sclaviei: în anul 1807, a fost adoptat *The Act Prohibiting Importation of Slaves* care a intrat în vigoare în anul următor, dar fără a avea efecte pozitive asupra celor 11 state sudice, în care sclavia a continuat să fie o instituție viabilă sub aspect economic și social; în anul 1863, *Emancipation Proclamation*, act guvernamental emis la inițiativa lui Abraham Lincoln; în anul 1865, al XIII-lea Amendament la Constituția SUA, prin care se abolea sclavia pe întregul teritoriu al SUA, precum și în rândul triburilor de indieni și al triburilor din Alaska ce au intrat în componența SUA în anul 1867. În aceeași perioadă, cu privire la abolirea sclaviei, în Franța, au avut loc o serie de evenimente contradictorii. După ce, în februarie 1794, Adunarea Primei Republici (1792-1804), sub conducerea lui Robespierre, abolise sclavia în țară și în colonii, aceasta este reintrodusă în colonii, odată cu obținerea de către Napoleon Bonaparte a poziției de Prim Consul (printr-o lege promulgată la 20 mai 1802); ulterior, în perioada celei de-a Doua Republici (1848-1852), sclavia este abolită în coloniile franceze care o păstraseră (statul a cumpărat sclavi de la așa-numiții „coloni” și apoi i-a eliberat). În anul 1905, Franța a abolit sclavia în majoritatea coloniilor din Africa de Vest, străduindu-se să procedeze la măsuri similare în privința tuaregilor din Sahel, dar fără efecte concrete. În Marea Britanie, anul 1833 a fost anul adoptării documentului intitulat *Slavery Abolition Act*, care a condus la abolirea sclaviei în spațiul Imperiului Britanic cu începere din anul 1838. În ceea ce privește țara noastră, starea de robie a existat astfel: în Transilvania, până la desființarea ei de către împăratul Iosif al II-lea în toate teritoriile Imperiului Austriac (1876); în Moldova, până în anul 1855, iar în Țara Românească, până în anul 1856. Cu unele deosebiri, anterior existau, mai ales în rândul populației de etnie rromă, iobagi/șerbi/robi; de pildă, C. pen. din Muntenia anului 1818 stipula următoarele situații: „Toți țiganii sunt născuți robi”; „Țiganii fără stăpân sunt proprietatea statului”. În contextul Revoluției de la 1848, militanți de frunte, precum Cezar Bolliac, Costache Negri, Vasile Alecsandri, Petre Mavrogheni,

Petrache Poenaru, promovează, paralel cu emanciparea țăranilor români, dezrobirea țiganilor. Referindu-se la legile privind emanciparea țiganilor statului și ai mănăstirilor (legea lui Mihail Sturdza din anul 1844, în Moldova, și legea lui Alexandru Ghica din anul 1845, în Țara Românească), Mihail Kogălniceanu spunea următoarele în discursul rostit în aprilie 1891, la ședința solemnă a Academiei Române: „Toate mințile prevăzătoare au înțeles că ora ștergerii sclaviei de pe pământul românesc sosise și că dezrobirea țiganilor particulari nu mai era decât o chestiune de timp”. În cursul secolului al XX-lea, au avut loc mutații politico-legislative de referință în domeniul abolirii sclaviei la nivel mondial. Astfel, la 10 decembrie 1948, Adunarea Generală a ONU adoptă Declarația Universală a Drepturilor Omului, care stipulează următoarele în Articolul 4: „Nimeni nu va fi ținut în sclavie, nici în servitudine; sclavia și traficul cu sclavi sunt interzise sub toate formele lor”. În anul 1956 a fost adoptată Convenția adițională, relativă la abolirea sclavajului, a traficului de sclavi și a instituțiilor și practicilor analoage sclavajului; un an mai târziu a intrat în vigoare Convenția privind abolirea muncii forțate. În ultima parte a secolului al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea, prin contribuția unor ONG-uri, a instituțiilor guvernamentale specializate, a clerului, a mass-mediei și a sistemului de educație, s-au intensificat acțiunile de prevenire și contracarare a comerțului ilegal cu persoane, a muncii „la negru” și a altor practici care aduc grave atingeri condiției umane.

abordaj (dr. trans.), ciocnire între două nave maritime sau fluviale, indiferent dacă aceasta este cauzatoare de daune sau nu. Nu constituie **a.** situația în care o navă se ciocnește de un corp fix în port sau de un obiect scufundat, epavă. Convenția internațională privind unificarea unor reguli în materie de **a.** în navigația interioară, (Geneva, 1960), pune bazele dreptului uniform referitor la **a.** fluvial. Jurisdicția civilă și penală în materie de **a.** este reglementată de Convenția pentru unificarea anumitor reguli referitoare la competența penală în materie de **a.** și alte evenimente de navigație (Bruxelles, 1952) și de Convenția pentru unificarea anumitor reguli referitoare la competența civilă în materie de **a.** (Bruxelles, 1952). În cazul **a.** pe mare, comandantii navelor implicate sunt obligați la depunerea unui document, în cel mai apropiat port de escală, la autoritatea portuară competentă, document numit protest de mare (**v.**), fără de care apare riscul angajării răspunderii nelimitate a armatorilor. În document se prezintă suma datelor evenimentului maritim. Comandantul navei abordatoare are obligația ca, în limita posibilităților și fără pericol serios pentru nava sa, să acorde asistență navei abordate, să facă cunoscute celelalte nave numele și portul de înregistrare a navei sale, ruta pe care își desfășoară voiajul etc.

abordare comunicațională (în drept) (t. g. d.), atitudine și acțiune metodologică, generată de evoluțiile și impactul major al comunicării în societate, care afectează întregul sistem al științelor, omul și umanitatea. **A.c.** se concentrează pe explicitarea proceselor comunicaționale care traversează fenomenul studiat și utilizează concepte specifice ale sistemismului și constructivismului. Fenomenul juridic include ample procese comunicaționale, încă puțin studiate din perspectivă comunicațională, aceasta fiind aptă să plaseze interacțiunea și comunicarea în centrul teoriilor juridice, să pună în mai mare măsură accentul pe forma de comunitate care transcende individul. Potrivit unor autori (Jürgen Habermas), **a.c.** configurează raționalitatea comunicațională, ca tip major de raționalitate; nu ca un dat, ci ca un construit în procesele de comunicare. Atunci dreptul este legitimat și rezultă din procesele de comunicare dintre toți actorii juridici, din consens „generat de voința unită a tuturor, voință prin care fiecare decide același lucru pentru toți și toți decid același lucru pentru fiecare”. Abordarea proceselor comunicaționale în drept poate releva semnificații juridice noi în contexte comunicaționale juridice, prin apelul – fără renunțarea la conceptele tradiționale – la termeni și expresii ca: informație, semn, simbol, semnificație, emițător, mesaj, codare, surplus irelevant de informație, redundanță, zgomot de fond, aspecte sintactice, semantice și pragmatice ale informației, intenționalitate, circuite profesionale și instituționale ale transferului de informație, matrice informaționale ș.a. În lumea juridică este posibilă apariția unor „efecte perverse” ale comunicării, precum: mistificarea informației și manipularea publicului, iluzia transparenței, saturația informațională ș.a.

abordarea could-would (dr. prop. int.), (engl., „ar fi putut”, „ar fi făcut”) metodă de evaluare a nivelului de noutate al unei invenții, inclusiv în raport cu stadiul tehnicii. Examinarea activității inventive se bazează pe identificarea și evaluarea problemei tehnice rezolvate de invenție, precum și a măsurii în care soluția adaugă în mod evident cunoștințe noi față de stadiul tehnicii din momentul analizei. **A.c.-w.** presupune că, plecând de la stadiul tehnicii în domeniul problemei de rezolvat, un specialist ar fi putut identifica și aplica soluțiile bazate pe cunoștințe anterioare. O sugestie sau o încurajare implicită în stadiul tehnicii de la data apariției problemei de rezolvat este considerată suficientă (în practica Oficiului European de Brevete – OEB) pentru a demonstra că specialiștii în domeniu ar fi preluat și combinat cunoștințe anterioare datei de depozit a cererii de brevet sau datei de prioritate invocate.

abordarea în sistem mozaic (dr. prop. int.), metodă de evaluare utilizată pentru a stabili îndeplinirea condiției ca invenția a cărei brevetare se solicită să fie rezultatul unei activități de creație originală (activitate inventivă); **a. în s.**

m. constă în analiza și evaluarea tuturor documentelor relevante care conturează stadiul tehnicii în momentul solicitării brevetului și a tuturor anteriorităților, precum și a oricăror informații utile. **A. în s. m.** a anteriorităților presupune luarea în considerare a tuturor cunoștințelor anterioare accesibile specialiștilor, urmând a se constata dacă prin combinarea lor se ajunge sau nu la soluții tehnice depășite de invenția pentru care se solicită brevetarea. Stadiul tehnicii poate fi, așadar, eterogen și compozit, dar nimic nu se opune ca el să fie sintetizat într-un singur suport documentar.

abordarea problemei – soluție (dr. prop. int.), metodă de analiză în trei trepte, utilizată pentru a stabili îndeplinirea condiției ca invenția a cărei brevetare se solicită să fie rezultatul unei activități de creație originală (activitate inventivă). a) Prima treaptă constă în determinarea stadiului de performanță tehnică (stadiul tehnicii) cel mai apropiat de cel atins prin aplicarea invenției respective. Stadiul tehnicii cel mai apropiat este cel care dezvăluie într-o singură referință combinația de caracteristici care constituie punctul de pornire al invenției. În practică, este acel stadiu care corespunde unei utilizări asemănătoare și care necesită cele mai puține modificări structurale și funcționale pentru a se ajunge la invenția revendicată. În calcul trebuie să se ia stadiul tehnicii din ziua anterioară datei de depozit sau de prioritate. b) A doua treaptă constă în stabilirea problemei tehnice obiective care trebuie rezolvată. Spre a se stabili îndeplinirea condiției, este necesar să se analizeze cererea și stadiul tehnicii cel mai apropiat pentru a se identifica diferențele dintre invenția revendicată și stadiul tehnicii cel mai apropiat. c) A treia treaptă constă în verificarea măsurii în care, pentru specialiști, soluția tehnică oferită de invenția a cărei brevetare se solicită avea sau nu rezolvare în stadiul tehnicii. Dacă, pentru o persoană de specialitate, combinarea, aranjarea, substituirea de mijloace și idei deja existente în stadiul tehnicii în vederea soluționării unei probleme sunt evidente, pentru că ele presupun doar operațiuni curente, iar invenția propusă pentru brevetare nu adaugă nimic nou și superior, înseamnă că nu a fost îndeplinită condiția activității inventive.

aborigen (dr. int. publ.), până în prezent nu există o definiție consacrată; variază ca înțeles și exprimare de la un stat la altul, urmând criteriile de ordin etnic, cultural, lingvistic, de condiții specifice de trai sau o combinație a acestora. În dreptul internațional public se utilizează cu precădere noțiunea de „populație indigenă” pentru a indica o categorie minoritară autohtonă. Generic, „populația indigenă” (aborigenii) reprezintă locuitorii originari ai unui teritoriu ce a fost ocupat de coloniști, alcătuiind o comunitate depășită numeric de ocupanții care adminis-